

نتیجه مشابه یابی :

عنوان سند : تأثیر بازی ها در القای آموزه های دینی به کودکان از منظر اسلام

نام و نام خانوادگی : حمید قدیری

تاریخ درخواست مشابه یابی : ۱۴۰۳/۰۹/۲۴

درصد کل مشابهت : ۳۰/۹۴ %

تأثیر بازی ها در القای آموزه های دینی به کودکان از منظر اسلام

نسرین محمدی^۱

چکیده

از دیرباز یکی از دغدغه های مهم والدین انتقال صحیح آموزه های دینی به فرزندان بوده است و در دنیای کنونی با توجه به پیشرفت ابزار تکنولوژی و جاذبه های غیر دینی این دغدغه اهمیت بیشتری یافته به گونه ای که باید به نحو جدی به آن پرداخته شود. بازی اولین ابزار تربیتی کودکان محسوب می شود که تا سالیان سال میتواند با آنها همراه باشد و آموزه های مورد نظر والدین از جمله در زمینه تقویت باورهای دینی را به آنها منتقل کند. هدف این تحقیق بررسی تأثیر بازی بر آموزه های دینی اعتقادی اخلاقی و احکام کودکان از منظر اسلام برای بهره برداری بهینه از بازی در تربیت کودکان است. مربیان تربیتی میتوانند با رعایت برخی اصول در بازی این ابزار را که کودکان به آن علاقه دارند به یکی از روشهای مهم برای تقویت تربیت دینی تبدیل کنند. همچنین این تحقیق میتواند به ارتقای آگاهی عمومی درباره اهمیت بازی در فرایند یادگیری و رشد کودک کمک کند. این تحقیق با استفاده از روش تحلیل - توصیفی و با روش کتابخانه ای به بررسی تأثیر بازی ها در القای آموزه های دینی به کودکان از منظر اسلام انجام شده است که نتایج این تحقیق نشان میدهد که تأثیر بازی در القای آموزه های اعتقادی به کودکان از منظر اسلام در تقویت خداباوری و توحید در کودک تقویت اعتقاد به نبوت و پیامبران در کودک ، تقویت دوستی پیامبر و خاندانش در کودک ظاهر می شود. تأثیر بازی در القای آموزه های اخلاقی به کودکان از منظر اسلام در ایجاد خصلت راست گویی در کودک و ایجاد خصلت وفای به عهد در کودک، تقویت خداباوری و توحید در کودک، تقویت اعتقاد به نبوت و پیامبران در کودک، تقویت دوستی پیامبر و خاندانش در کودک میتواند ظاهر شود و تأثیر بازی در القای آموزه های احکام به کودکان از منظر اسلام در آموزش حجاب به کودک و آموزش وضو گرفتن صحیح به کودک ظهور و نمود میتواند پیدا کند.

کلیدواژه: بازی، کودک، آموزه های دینی

^۱ طلبه سطح دو حوزه کوثر فردیس

بازی به عنوان یک فعالیت طبیعی و ضروری در زندگی کودکان، نه تنها به عنوان وسیله‌ای برای سرگرمی، بلکه به عنوان ابزاری مؤثر در آموزش و تربیت شناخته می‌شود. در دنیای امروز، با توجه به تغییرات اجتماعی و فرهنگی، نقش بازی در شکل‌گیری شخصیت و انتقال ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی به کودکان بیش از پیش مورد توجه قرار گرفته است. از منظر دین اسلام، بازی می‌تواند به تقویت آموزه‌های اعتقادی و اخلاقی در کودکان کمک کند بیاموزد. این تحقیق به بررسی تأثیر بازی بر آموزه‌های اعتقادی، اخلاقی و اجتماعی کودکان در سنین ابتدایی (تا سن ۷ سالگی) می‌پردازد و تلاش می‌کند تا به تحلیل نقش بازی در تربیت کودکان از نظر متون دینی و تجربیات تربیتی بپردازد.

با توجه به افزایش استفاده از تکنولوژی و کاهش فعالیت‌های بازی در فضای طبیعی، ضرورت دارد که تأثیرات مثبت بازی بر کودکان مورد بررسی قرار گیرد. این تحقیق می‌تواند به والدین، مربیان و سیاست‌گذاران آموزشی کمک کند تا با درک بهتر از اهمیت بازی، روش‌های مؤثرتری برای تربیت و آموزش کودکان اتخاذ کنند.

تحقیقات پیشین نشان داده‌اند که بازی به عنوان یک ابزار یادگیری، می‌تواند به تقویت مهارت‌های اجتماعی، عاطفی و شناختی کودکان کمک کند. همچنین، مطالعاتی در زمینه تأثیر بازی بر یادگیری مفاهیم دینی و اخلاقی در کودکان انجام شده است، اما نیاز به تحقیقات بیشتری در زمینه تأثیرات خاص بازی بر آموزه‌های اعتقادی و اخلاقی از منظر اسلام احساس می‌شود که در ذیل به چند مورد از آنها اشاره می‌شود:

۱- کتاب اسلام و بازی کودکان؛ احمد بهشتی، موضوع پژوهش حاضر، بررسی و تحلیل جنبه‌های مذهبی و دینی بازی در کودکان است. مطالب اثر در بیست بخش تنظیم و تدوین شده است. نگارنده، ابتدا مسئله بازی کودک را از دیدگاه قرآن و سیره پیشوایان دینی مورد بررسی قرار می‌دهد. تحلیل بازی‌های مطلوب و نامطلوب و ضرورت نظارت و هدایت از مباحث دیگر اثر حاضر است.

۲- مقاله بررسی نقش بازی در تربیت کودک از دیدگاه قرآن و سنت معصومین (ع)؛ سعید بهشتی، این تحقیق به دنبال بررسی و تحلیل عمیق‌تر این تأثیرات و ارائه راهکارهایی برای بهره‌برداری بهینه از بازی در فرآیند تربیت کودکان از منظر دین اسلام است.

۳- مقاله فواید و نقش بازی در پرورش جسم و روح کودکان از دیدگاه قرآن و معصومین علیهم‌السلام؛ حسینعلی بهرامی بابامیری، هدف این تحقیق بررسی فواید و نقش بازی در رشد جسمی و روحی کودکان از دیدگاه قرآن و معصومین علیهم‌السلام است. این تحقیق نظری و توصیفی است. یافته‌ها نشان می‌دهد که از نظر قرآن و

معصومین علیهم السلام بازی به تنهایی خوب یا بد نیست. اگر تمام شرایط را برای همه سنین، رعایت کنید می‌توانید بازی سالم را ارائه دهید.

این تحقیق با تمرکز بر آموزه‌های اسلامی و بررسی تأثیر بازی بر کودکان، به تحلیل روش‌های خاصی که می‌توانند در این زمینه به کار گرفته شوند، می‌پردازد. همچنین، استفاده از روایت‌های اسلامی به عنوان مبنای نظری این تحقیق، آن را از سایر مطالعات متمایز می‌کند.

تعریف مفاهیم

در ذیل به برخی از مفاهیم کلیدی تحقیق از جمله کودک، دین اشاره می‌شود

۱- کودک

بچه انسان از وقتی متولد می‌شود تا زمانی که بالغ می‌شود، به آن کودک یا «صغیر» می‌گویند که در زمان عربی به آن طفل می‌گویند^۲.

در مصباح المنیر اینچنین گفته: «کودک صغیر انسان را (طفل) نامند. این کلمه بر فرزند مذکر (پسر) و مؤنث (دختر) و جمع بین آنها (فرزندان) اطلاق میشود و تا زمانی که به سن تشخیص دادن نرسیده است، به او طفل صغیر می‌گویند»^۳.

در اصطلاح فقهی هم به فرزند انسان از تولد تا آغاز بلوغ، کودک یا صغیر گفته می‌شود. در احکام اسلامی کودک تا زمانی که به سن بلوغ نرسیده است، از والدین خود تبعیت می‌کند. مثلاً در مورد طهارت و نجاست حکم کودک همان حکم والدین اوست^۴.

همچنین بر جنازه کودک که به سن بلوغ نرسیده است، باید دعا شود^۵.

این معنی، از کلمات فقها در مباحث مربوط به بلوغ نیز به خوبی استفاده می‌شود. زیرا تکلیف و رفع حجر از کودک را، مشروط به اینکه بالغ است گذاشته‌اند. ^۶ فقها: «بلوغ را به عنوان پایان دوره کودکی و آغاز دوره تکلیف تعریف کرده‌اند» بنابراین از نظر فقها کودک کسی است که به سن بلوغ نرسیده است^۷.

^۲ انوری، فرهنگ بزرگ سخن، ج ۶، ص ۵۹۸۹؛ ابن منظور، لسان العرب، ج ۱۱، ص ۴۰۱

^۳ فیومی، مصباح المنیر، ج ۱، ص ۳۷۴

^۴ حلی، ریاض المسائل، ج ۸، ص ۱۰۹

^۵ همان، الشرح الصغیر، ج ۱، ص ۱۵۶

^۶ شهید ثانی، مسالک الافهام، ج ۴، ص ۱۴۰؛ خوانساری، جامع المدارک، ج ۳، ص ۳۶۲

^۷ قلعه چی، موسوعة الفقهیه المیسرة، ج ۱، ص ۳۶۰

۲- بازی

بازی و واژگان مترادف آن مانند (لعب)^۸ در زبان واژه سرگرمی به معنای مختلفی اشاره دارد. از جمله هر نوع فعالیتی که باعث سرگرمی می‌شود. رفتارهای کودکان و غیر جدی برای خوش گذرانی، فعالیت های جسمی یا ذهنی برای تفریح، کارهای ورزشی و همچنین به معنای ایفای نقش در نمایش یا فیلم. به طور کلی این واژه به اقداماتی اطلاق می‌شود که با هدف لذت و تفریح و آموزش انجام می‌شود. که هدف کسب لذت، آرامش جسم و ذهن یا برآورده کردن نیازهای آنی یا بلند مدت فردیس گروه است. می‌تواند فردی یا گروهی باشد. در تعریف دیگر، بازی به عنوان نوعی آمادگی برای کودک در نظر گرفته می‌شود تا برای فعالیت هایی که در آینده باید انجام دهد آماده شود، هرچند که خود کودک از این آمادگی ها چندان آگاهی ندارد. دیگری بازی را به عنوان ابزاری می‌بیند که کودک از آن برای آشنایی با دنیای اطرافش بهره می‌برد^۹

۳- آموزه های دینی

واژه آموزه به معنای آموزشها و تعلیماتی است که به دیگران داده میشود. آموزه های دینی به معنای آن دسته از آموزشها و تعلیماتی است که به موضوعات دینی و مذهبی پرداخته و اصول و ارزشهای دینی را به پیروان خود منتقل میکند و در اصطلاح آموزه های دینی به عنوان مجموعه ای از اصول عقیدتی، اخلاقی و فقهی معرفی شده اند که توسط متون مقدس و علمای دینی به پیروان دین آموزش داده میشود.^{۱۰}

اهمیت بازی کردن برای کودکان از منظر آموزه های دینی

بازی کودکان، یکی از عوامل رشد عاطفی، عقلانی و اخلاقی آنان شمرده می‌شود، تا آن جا که اهل بیت (علیهم السلام) تا سن ۷ سالگی را سن بازی کودکان و دوره ویژه آن معرفی کرده‌اند؛ کودکان تا سن ۷ سالگی و

^۸ طباطبائی، تفسیر المیزان، ج ۱۶، ص ۲۲۴. ذیل آیه ۶۴ سوره عنکبوت
^۹ دهخدا، لغتنامه، ج ۳ ص ۳۵۶، معین، فرهنگ معین، ج ۱، ص ۴۵۷ راغب اصفهانی، مفردات، ص ۳
^{۱۰} دهخدا، فرهنگ لغت

در همان دوران بازی شخصیت کاملی پیدا می‌کنند. امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) بر پشت پیامبر سوار می‌شدند و می‌گفتند: «حل حل» و پیامبر (صلی‌الله علی و آله و سلم) می‌فرمود: شتر شما خوب است^{۱۱}.

در نقل دیگری آمده است که پیامبر (صلی‌الله علیه و آله و سلم) زبان خود را برای امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) بیرون می‌آورد و وقتی آن‌ها پیامبر (صلی‌الله علیه و آله و سلم) را می‌دیدند، به‌سوی او می‌دویدند. مردی به نام آیینۀ بن بدر که این صحنه را دید، با تعجب گفت: "به خدا قسم! پسر مردی شده و بر صورتش مو روییده است، اما هرگز او را نبوسیده‌ام". پیامبر (صلی‌الله علیه و آله و سلم) که این سخن را شنید و سنگدلی او را مشاهده کرد، فرمود: "کسی که رحم نکند، در کانون ترحم قرار نمی‌گیرد"^{۱۲}.

یک‌بار پیامبر (صلی‌الله علیه و آله و سلم) در کوچه با اصحاب خود عبور می‌کردند که چشمش به امام حسین (علیه‌السلام) افتاد. پیامبر (صلی‌الله علیه و آله و سلم) از اصحاب جدا شد و به‌سوی او قدم برداشت. کودک خنده‌کنان این‌سو و آن‌سو می‌گریخت و پیامبر (صلی‌الله علیه و آله و سلم) نیز خندان از پی او می‌دوید. سرانجام کودک را گرفت و او را بوسید^{۱۳}.

به‌راستی چرا رسول خدا (صلی‌الله علی و آله و سلم) در حضور اصحاب و یاران خود چنین رفتاری را انجام می‌دهد؟ یک‌جهت آن معرفی محبت و عشق به امام حسین (علیه‌السلام) است؛ اما، جهت دیگر آن، الگوبخشی به یاران و پیروان است که بدانند بازی کردن با کودک، دنبال او دویدن، بوسیدن لب‌های کودک و... از کارهای نیک است که افزون بر ثواب و درجات بهشتی، آثار تربیتی فراوانی بر روح و جسم کودک خواهد داشت.

بلکه تا آن جا بازی کودکان اهمیت دارد که پیامبر (صلی‌الله علی و آله و سلم) به نظاره و تشویق کشتی امام حسن و امام حسین (علیهما السلام) می‌نشست و در هنگام کشتی آن دو می‌فرمود: حسن زود باش! امیرمؤمنان (علیه‌السلام) می‌گوید: گفتم: ای رسول خدا! آیا بزرگ‌تر را علیه کوچک‌تر تشویق می‌کنید؟! رسول خدا (صلی‌الله علی و آله و سلم) فرمود: جبرئیل حسین را تشویق می‌کرد من هم حسن را تشویق کردم! روزی رسول خدا (صلی‌الله علی و آله و سلم) دست‌های حسین (علیه‌السلام) را گرفت و پایش را روی پای خود قرارداد و او را به کلمات دلنواز صدا می‌زد و از او می‌خواست بالا رود^{۱۴}!

^{۱۱} مجلسی، بحار الانوار، ج ۴۳، ص ۲۸۵

^{۱۲} ورام، مجموعه ورام، ص ۸۰

^{۱۳} همان، ج ۴۳، ص ۲۷

^{۱۴} ابن عساکر، تاریخ دمشق، ج ۱۳، ص ۱۹۴

پرسیدند: "وضوی کدام یک از ما صحیح‌تر و بهتر است؟" پیرمرد که متوجه منظور اصلی حسنین (علیهما السلام) شده بود، با کمال فروتنی پاسخ داد: "عزیزان من! وضوی هر دوی شما خوب و صحیح است، عیب از من است که تا به حال طریقه صحیح وضو گرفتن را نمی‌دانستم و اکنون شما به خاطر محبت و دلسوزی که بر امت جدتان دارید، مرا آگاه ساختید و طریقه صحیح وضو گرفتن را به من آموختید. من از شما سپاسگذارم^{۳۶} .

این بازی نمایشی حاوی چند نکته تربیتی است، از جمله ادب و تواضع این کودکان نسبت به بزرگسالان که حیرت‌انگیز است. حسنین (علیهما السلام) برای اینکه تعلیم واجب و امر به معروف و نهی از منکر در آن شخص مؤثر واقع شود، بدون اینکه او را خجالت‌زده کنند، از او می‌خواهند که در جایگاه داوری قرار بگیرد و بین آن دو داوری نماید و بدین وسیله شخصیت او را مورد تکریم قرار می‌دهند .

نکته دیگری که از این بازی برمی‌آید، تدبیر بالا به همراه ابتکار و خلاقیت مثال‌زدنی حسنین (علیهما السلام) در نحوه تعلیم واجب و امر به معروف است که در قالب یک بازی نمایشی بروز و ظهور می‌یابد. این مسائل بسیار جالب است. این‌ها نمود همان رفتارهایی است که رهبر عالی‌قدر اسلام (صلی الله علیه و آله) و امیرالمؤمنین (علیه السلام) و حضرت صدیقه کبری (سلام الله علیها) در برابر این کودکان داشتند و باعث رشد سریع و بلوغ فکری آن‌ها شده‌اند، به گونه‌ای که در همان ابتدای کودکی می‌توانند همچون بهترین معلمان و مربیان جهان عمل کنند .

امام صادق (علیه السلام) در پرورش فرزندان خود نیز همین ایده‌های تربیتی را پیاده و اعمال می‌نمودند. یکی از راویان امام صادق (علیه السلام) به نام صفوان جمال نقل می‌کند: "روزی به خدمت امام صادق (علیه السلام) رسیدم و در مورد امام و جانشین بعد از ایشان سؤال کردم. امام (علیه السلام) در پاسخ فرمود: صاحب این مقام کسی است که به بازی‌های بیهوده و لهو و لعب نمی‌پردازد ."

این رفتار کودک و سخنی که در ضمن بازی با بزغاله از دهانش بیرون آمده حاکی از پرورش صحیح جسم و جان کودک در محیط پاک خانواده و نشان دهنده آیت است که کودک شخصیتی دارد که در همه حال به یاد خداست و نقش یک انسان موعظه‌گر و مربی، ایفا میکند و رفتار بزرگ سالان در خانواده را تقلید می‌کند.

نقل شده است وقتی امام حسن مجتبی (علیه السلام) هفت ساله بود، مادرش او را به مسجد می‌فرستاد تا آنچه را که از پیامبر میشنود فراگیرد و برای او بازگو نماید. حسن سپس (علیه السلام) هم در مجلس پیامبر (صلی الله علیه و آله) حاضر میشد و آیات تازه نازل شده را که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) میخواند فرامی‌گرفت و به خانه روی متکایی قرار میگرفت و با سخنرانی شیرین خود بیانات رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و آیات تازه نازل شده را برای مادر بازگو میکرد از این رو هر وقت علی (علیه السلام) به حضرت زهرا (سلام الله علیها)

^{۳۶} مازندرانی، مناقب آل ابی طالب (علیه السلام)، ج ۳، ص ۴۰۰

سخنان پیامبر (صلی الله علیه و اله) و آیات خانه تازه نازل شده را برای ایشان بازگو می کرد. امیرالمؤمنین (علیه السلام) با تعجب از ایشان می پرسید: آیات تازه نازل شده را چگونه دریافت کرده ای؟ پاسخ می داد: از پسر حسن شنیدم^{۳۷}.

پدر که از هوش فرزند خردسالش شگفت زده شده بود در یک روز گوشه ای از منزل پنهان شد تا خودش از نزدیک شاهد سخنرانی فرزندش باشد در همان حال امام حسن مجتبی (علیه السلام) مانند روزهای قبل به خانه برگشت و بر روی بالشتی قرار گرفت، اما لکنت زبان گرفت و نتوانست مانند روزهای گذشته برای مادرش سخنرانی کند. حضرت صدیقه کبری (سلام الله علیها) از این اتفاق تعجب کرد و علت را پرسید و حسن پاسخ داد: تعجب نکن مادر جان گویا شخص بزرگواری مرا زیر نظر دارد و سخنانم را گوش می دهد، حضور او باعث شرمگینی من و بازداشتن از سخن شده، در همین حال امیرالمؤمنین (علیه السلام) از مخفیگاه بیرون آمد و کودک خردسالش را در بغل کرد و بوسید^{۳۸}.

در روایتی دیگر از امام باقر و امام صادق (علیهما السلام) آمده است که روزی امیر مؤمنان (علیه السلام) از فرزند کوچکش امام حسن مجتبی (علیه السلام) خواست تا برایش سخنرانی کند اما حسن (علیه السلام) معذرت خواهی کرد و پاسخ داد: پدر جان! از این که نگاهم به چهره شما بیافتد و شما به من نگاه کنی خجالت می کشم! در همین حال حضرت کنیزان را جمع کرد و به آنان فرمود: بیایید و به سخنرانی فرزندم گوش دهید. سپس حضرت در جایی مخفی و از نگاه حسن (علیه السلام) پنهان شد. در همین حال حسن (علیه السلام) در جمع کنیزان با بیانی شیرین و کودکانه به سخنرانی مشغول شد و آنچه را که از رسول خدا (صلی الله علیه و اله) آموخته بود، برای کنیزان نقل کرد. در پایان سخنرانی امیر مؤمنان (علیه السلام) بیرون آمد و با خوشحالی حسن (علیه السلام) را در آغوش کشید و بر سرش بوسه زد و فرمود: پدر و مادرم به فدایت حسن^{۳۹}!

نکته حائز اهمیتی که در این داستان وجود دارد این است که امیرالمؤمنین (علیه السلام) و حضرت صدیقه کبری (سلام الله علیها) در قالب بازیهای نمایشی، اهمیت علم آموزی و جست وجوی معارف دینی را به کودکان خود القاء می کردند و با این شیوه، زمینه پرورش هوش و استعداد کودکان خویش را فراهم می آوردند. علاوه بر آن با رفتار پر از مهر و همراه با احترام خود، فن خطابه و استعداد سخنوری را در وجود کودک خردسال خود تعلیم و پرورش میدادند و به گونه ای جذاب قدرت تفکر و خلاقیت را در وجود او تقویت و رشد میدادند و این فرصت را برای کودک خردسال خود فراهم می آوردند تا استعداد خود را بشناسد و برای تقویت آن تلاش کند.

^{۳۷} ملک احمدی، تاریخ پیامبر، ص ۱۳۱

^{۳۸} مجلسی، بحار الانوار، ج ۳، ص ۴۸۳

^{۳۹} مروجی طبسی، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت (علیهم السلام)، ص ۸

مأنوس کردن کودک به مسجد و ایجاد میل به اقامه نماز جماعت و قرائت قرآن از دیگر نکات برآمده از این روایت است .

نتیجه گیری

با توجه به مطالبی که در این پژوهش بیان شد نتیجه گیری می شود که؛

۱. بازی به عنوان یک ابزار کلیدی در رشد عاطفی، عقلانی و اخلاقی کودکان شناخته می شود. تا سن ۷ سالگی، بازی به عنوان یک عامل تعیین کننده در شکل گیری شخصیت و هویت کودکان محسوب می شود. رفتارهای محبت آمیز پیامبر اسلام (ص) با کودکان، الگویی از اهمیت بازی و محبت در تربیت است. این نوع تعاملات نه تنها به تقویت روابط عاطفی کمک می کند، بلکه زمینه ساز آموزش غیرمستقیم آموزه های دینی نیز می شود .

۲. نتایج این تحقیق نشان می دهد؛ که تاثیر بازی در القای آموزه های اعتقادی به کودکان از منظر اسلام در تقویت خداواری و توحید در کودک ، تقویت اعتقاد به نبوت و پیامبران در کودک ، تقویت دوستی پیامبر و خاندانش در کودک ظاهر می شود .

۳. تاثیر بازی در القای آموزه های اخلاقی به کودکان از منظر اسلام در ایجاد خصلت راستگویی در کودک و ایجاد خصلت وفای به عهد در کودک می تواند ظاهر شود .

۴. تاثیر بازی در القای آموزه های احکام به کودکان از منظر اسلام در آموزش حجاب به کودک و آموزش وضو گرفتن صحیح به کودک ظهور و نمود می تواند پیدا کند.

فهرست منابع

۱. ابن عساکر، علی بن حسن، تاریخ دمشق، بیروت، دار الفکر، ۱۳۶۵ش
۲. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم مقاییس اللغة، قم، مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴ ه ق
۳. استادان طرح جامع آموزش خانواده، خانواده و فرزندان در دوره ابتدایی، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۸۳ش
۴. انوری، حسن، فرهنگ سخن، تهران، سخن، ۱۳۸۱ ه ش
۵. بهشتی، احمد، اسلام و بازی کودکان، تهران، سازمان تبلیغات اسلامی. شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۹۱ش
۶. بهشتی، محمد، مبانی تربیت از دیدگاه قرآن، تهران، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۸ ه ش
۷. تمیمی آمدی، عبدالواحد، تصنیف غرالحکم و درالحکم، قم، دفتر تبلیغات، ۱۳۶۶ش
۸. جوادی آملی، عبدالله، شریعت در آئینه معرفت، قم، اسراء، ۱۳۹۲ش
۹. حلی، جعفر بن حسن، ریاض المسائل، قم، مؤسسه آل البيت (علیهم السلام) لإحياء التراث، ۱۴۱۸ق
۱۰. حلی، جعفر بن حسن، الشرح الصغير، قم: مکتبه آیه الله المرعشی العامه، ۱۴۰۹ق
۱۱. خوانساری، سیداحمد، جامع المدارک، مصحح: غفاری، علی اکبر، تهران، مکتبه الصدوق، ۱۳۵۳ش
۱۲. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، تهران، روزنه، ۱۳۷۷ش .
۱۳. رشیدپور، مجید، رشد اجتماعی از منظر اسلام، تهران، انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۹۷ش
۱۴. سپهریان، زهره و غضنفری، راحله، درس نور، تهران، فرهنگ منہاج، ۱۳۹۳ش
۱۵. شهید ثانی، زین الدین بن علی، مسالک الافهام، قم، مؤسسه المعارف الإسلامیة، ۱۴۱۳ق
۱۶. طریحی، فخرالدین بن محمد، مجمع البحرین، تهران: مرتضوی، ۱۳۶۲ش
۱۷. غروی، محسن، تربیت فرزند با نشاط و سالم، قم، احمدیه، چاپ هفدهم، ۱۳۸۵ش
۱۸. فیومی، احمد؛ المصباح المنیر، قم، انتشارات هجرت، چاپ دوم، ۱۴۱۴ق
۱۹. قلعه چی، محمد رواس، موسوعة الفقہیہ المیسرة، قم، مجمع الفکر الإسلامی، ۱۴۲۴ق
۲۰. کلینی، محمد بن یعقوب، داستانهای اصول کافی، تهران، قطع البرهان، ۱۳۷۸ش
۲۱. مازندرانی، ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب (علیه السلام)، قم، انتشارات علامه، ۱۳۷۹ش
۲۲. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران، دار الکتب الاسلامیه، بی تا
۲۳. مرکز مطالعات اسلامی استامبورگ فرانسه، مغز متفکر جهان شیعه امام جعفر صادق (علیه السلام)، منصوری، ذبیح الله، تهران، بدرقه جاویدان، ۱۴۰۰ ه ش

۲۴. مروجی طبسی، محمد جواد، حقوق فرزندان در مکتب اهل بیت (علیهم السلام)، قم، بوستان کتاب، ۱۳۹۱ش

۲۵. مصباح یزدی، محمد تقی، آموزش عقائد، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۸۳ش

۲۶. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، تهران، صدرا، چاپ یازدهم، ۱۳۶۷ ه ش

۲۷. معین، محمد، فرهنگ معین، تهران، زرین، ۱۳۸۶ش

۲۸. ملک احمدی، علی بمان، تاریخ پیامبر و (علیهم السلام)، قم، مرکز بین المللی ترجمه و نشر المصطفی، ۱۳۸۹ش

۲۹. وفایی، اکرم، کودک مرواریدی در صدف زندگی، قم، منشور وحی با همکاری فاتح خیبر، چاپ دوم، ۱۳۸۷ش

۳۰. ورام، مسعود بن عیسی، مجموعه‌ی ورام، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهشهای اسلامی، ۱۳۶۹ش